

DALTON: L E F

René Berends, Hilde-Marie van Slochteren
en Vera Otten-Binnerts

DALTON: L E F

René Berends, Hilde-Marie van Slochteren
en Vera Otten-Binnerts

Colofon

Dalton: L E F is een uitgave van Saxion Progressive Education University Press (SPEUP), een samenwerkingsverband tussen het lectoraat Vernieuwend onderwijs van de Academie voor Pedagogiek en Onderwijs van Saxion Hogeschool in Deventer, de Nederlandse Dalton Vereniging en Uitgeverij Leonon Media. De redactie over uitgaven van SPEUP is in handen van een redactiegroep bestaande uit Rudger Minnee (bestuurslid Nederlandse Dalton Vereniging), Symen van der Zee (lector Vernieuwend onderwijs Saxion Hogeschool), Patrick Sins (lector Vernieuwingsonderwijs Thomas More Hogeschool) en René Berends (onderzoeker bij het lectoraat Vernieuwend onderwijs).

Dalton: L E F is geschreven door drie daltonopleiders van de Academie voor Pedagogiek en Onderwijs van Saxion Hogeschool in Deventer, René Berends, Hilde-Marie van Slochteren en Vera Otten-Binnerts.

Met hartelijke dank aan alle daltonexperts die bijgedragen hebben aan *Dalton: L E F*, in het bijzonder Astrid Claessens en Hans Wolthuis.

Voor de illustratie op de voorkant van het boek is gebruik gemaakt van het schilderij van ©Richard Kok, vormgegeven door Dagelyks Creatieve Communicatie.

Tweede herziene druk

September 2023

© Saxion Progressive Education University Press

Auteurs

René Berends, Vera Otten-Binnerts

& Hilde-Marie van Slochteren

Grafisch ontwerp: Dagelyks Creatieve Communicatie

ISBN: 9789492618443

NUR: 190

BISAC: EDU059000

Behoudens uitzondering door de wet gesteld mag, zonder schriftelijke toestemming van de rechthebbende(n) op het auteursrecht c.q. de uitgever van deze uitgave door de rechthebbende(n) gemachtigd namens hem (hen) op te treden, niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of anderszins, hetgeen ook van toepassing is op de gehele of gedeeltelijke bewerking. De uitgever is met uitsluiting van ieder ander gerechtigd de door derden verschuldigde vergoedingen voor kopiëren, als bedoeld in art. 17 lid 2 Auteurswet 1912 en in het KB van 20 juni 1974 (Stb.351) ex art. 16b, te innen en/of daartoe in en buiten rechte op te treden.

DALTON: L E F

René Berends, Hilde-Marie van Slochteren
en Vera Otten-Binnerts

Deventer, 2023

Saxion Progressive Education
UNIVERSITY PRESS

Inhoudsopgave

Voorwoord	6	2.3 De ontwikkeling van een eigen professionele identiteit	82
Inleiding	8	2.4 Dalton: L E F Leren, Experimenteren, Faciliteren	83
Deel 1 Kennismaken met dalton	11		
Inleiding	12	Deel 3 De vertaalslag naar de daltonpraktijk: de 'how' van het daltononderwijs	84
1.1 Helen Parkhurst, grondlegster van het daltononderwijs	14	Inleiding	85
1.1.1 Een biografie in een notendop	15	3.1 Het doel en de bedoeling	86
1.1.2 De eerste klas van Parkhurst	19	3.2 De kernwaarden	89
1.1.3 Education on the Dalton Plan	20	3.2.1 Vrijheid en verantwoordelijkheid	90
1.2 De plaats van het daltononderwijs in de reformpedagogiek	23	3.2.2 Zelfstandigheid	96
1.3 De wereldwijde verspreiding van het daltononderwijs	27	3.2.3 Samenwerken	103
1.4 Het daltononderwijs in Nederland	30	3.2.4 Reflectie	114
1.5 Het Dalton Plan: onderwijsconcept of (sociaal-)pedagogisch concept?	34	3.2.5 Effectiviteit	120
1.6 De excellente daltonschool	37	3.3 Alle tijd is daltontijd	123
1.7 Dalton: L E F Leren, Experimenteren, Faciliteren	41	3.4 Dalton: L E F Leren, Experimenteren, Faciliteren	128
Deel 2 Werken vanuit een daltonvisie de 'why' van het daltononderwijs	43	Deel 4 De daltononderwijspraktijk: de 'what' van het daltononderwijs	129
Inleiding	44	Inleiding	130
2.1 Beschrijvingskader voor de ontwikkeling van een (dalton)visie	46	4.1 De leerling	131
2.1.1 Visie op de mens	49	4.1.1 Dalton voor het jonge kind	131
2.1.2 Visie op de maatschappij	55	4.1.2 Leren op z'n daltons	136
2.1.3 Visie op spelen, leren, vormen en ontwikkelen	58	4.1.3 Eigenaarschap	142
2.1.4 Visie op de rol van de leraar	67	4.1.4 De taak	145
2.1.5 Visie op de school	71	4.2 De leerstof	154
2.2 Dealen met kritiek	79	4.2.1 Breed persoonsvormend onderwijs	155
		1 De schoolse doelen	156
		2 Eigen doelen van de kinderen	157
		3 Burgerschapsvorming	159
		4 Oriëntatie op de wereld	164
		5 Van ontwikkelingslijnen van daltondoelen en verder...	168
		6 Integratie van kunstzinnige vakken	170
		7 Lichamelijke opvoeding en dalton	172

4.3 De leraar	175	Bijlagen	244
4.3.1 Pedagogisch handelen vanuit de daltonvisie	175	Literatuur	253
4.3.2 Didactisch handelen vanuit de daltonvisie	178	Noten	257
1 Doelgericht werken	179	Illustratieverantwoording	258
2 Leren en ontwikkeling flexibel ondersteunen	180	Trefwoordenregister	258
3 Het gebruik van onderwijsmethoden	184		
4.3.3 Groepsorganisatie vanuit de daltonvisie	185		
1 De voorbereide omgeving	186		
2 Ruimtegebruik	188		
4.3.4 Het volgen van ontwikkeling	190		
4.3.5 Daltononderwijs op maat	194		
4.4 Dalton: L E F Leren, Experimenteren, Faciliteren	199		

Deel 5 De dalton (school)organisatie 201

Inleiding	202
5.1 Het parallelliteitsprincipe	203
5.2 De organisatie van het daltononderwijs	204
5.2.1 Doorgaande lijnen	204
5.2.2 Groepsdoorbrekend werken	209
5.3 De organisatie van daltonontwikkeling	218
5.3.1 Dalton worden	218
5.3.2 Samen een daltonteam	220
5.3.3 Dalton blijven	224
5.3.4 Kwaliteitszorg binnen de vereniging	230
5.3.5 Twintig aspecten van daltonontwikkeling	231
5.4 Ouders op de daltonschool	234
5.5 Daltonopvoeding zonder grenzen	237
5.6 Dalton, back to the future: een perspectief op de toekomst	241
5.7 Dalton: L E F Leren, Experimenteren, Faciliteren	243

Voorwoord

De Nederlandse Dalton Vereniging (NDV) 'gunt' elk kind daltononderwijs. Dat motto koos de NDV in 2008 niet zozeer om 'zieltjes te winnen', maar omdat zij ervan overtuigd is dat het daltononderwijs ieder kind goede kansen biedt om zich optimaal te ontwikkelen.

Leraren en andere professionals in het daltononderwijs zetten zich in om kinderen op een volwassen, verantwoordelijke manier in het leven te zetten, zodat zij als actieve burgers deel uit kunnen maken van en bij kunnen dragen aan de samenleving. Daltononderwijs biedt kinderen ook de kans om zichzelf te leren kennen en te ontdekken waar de eigen voorkeuren, interesses en talenten liggen. Ze krijgen de tijd om keuzes te maken en om gewenste talenten te ontwikkelen. Zo leren kinderen zich te verhouden tot zichzelf, de ander en de wereld. Die persoonsvorming vindt plaats met én ook door anderen én in de wereld. Zo leren kinderen in te zien wie en wat ze zijn, maar ook hoe ze zijn. En door aandacht te schenken aan morele ontwikkeling leren ze ook hoe ze 'goed' kunnen zijn. Pas door de vaardigheid te ontwikkelen om verantwoordelijkheid te nemen en te dragen voor zichzelf, het werk, de ander en de wereld kan de mens impact hebben.

De brede persoonsvorming die de NDV voorstaat, heeft betrekking op zowel cognitief, sociaal-emotioneel, cultureel als sportief terrein. De NDV hanteert termen als 'kritisch onderzoeken', 'een evenwicht tussen intellectuele en creatieve groei enerzijds en sociale en persoonlijke groei anderzijds', 'uitdagende leeromgeving', 'kritische en democratische grondhouding', 'ondernemerschap' en 'zelfverantwoordelijkheid' als ideeën om breed persoonsvormend onderwijs te concretiseren (NDV, 2013).

Het was met name Philip Kohnstamm – de eerste hoogleraar pedagogiek in Nederland – die het daltononderwijs in ons land introduceerde. Dat gebeurde zo'n honderd jaar geleden, in 1924. De morele vorming en de vorming tot burgers in combinatie met een flexibele onderwijsorganisatie sprak hem aan toen hij in Groot-Brittannië het daltononderwijs bestudeerde. Het gedachtegoed paste voor hem naadloos bij zijn eigen ideeën over persoonlijkheidspedagogiek. Kohnstamm wilde die praktijk in ons land voortvarend invoeren. Voor hem lag 'de' toekomst van 'het' Nederlandse volksonderwijs in het dalton-gedachtegoed (Bigot, Diels & Kohnstamm, 1924). Zo snel als Kohnstamm zich dat wenste, is het met de verspreiding van het daltononderwijs in Nederland niet gegaan, maar

inmiddels krijgen toch meer dan 100.000 kinderen op zo'n 400 scholen en integrale kindcentra in ons land een vorm van daltononderwijs.

Het daltononderwijs is de afgelopen decennia niet alleen in omvang gegroeid. Steeds explicieter wordt ook de oproep van de grondlegster van het daltononderwijs, Helen Parkhurst, waargemaakt om het gedachtegoed door te ontwikkelen. Er zijn de afgelopen jaren dan ook tal van vernieuwingen geïmplementeerd. En zo ontstond ook de behoefte aan een nieuw boek. *Dalton: L E F* is bedoeld als opvolger en vervanger van het succesvolle boek *Focus op Dalton*.

Centraal in dit boek staat wat onderwijspedagogiek tot daltononderwijspedagogiek maakt. En dit leidt tot vervolgvragen als wat een leraar tot een daltonleraar maakt en wat een daltonleraar tot een goede daltonleraar maakt. In het verlengde daarvan gaat het ook om de vragen wat een school tot een daltonschool maakt en een daltonschool tot een goede daltonschool.

We zullen laten zien dat de beantwoording van die vragen voor ons een zoektocht was, maar ook dat dit een zoektocht voor alle leraren en teams zelf moet zijn. Wat dalton 'is' en wat goed dalton 'is', is weliswaar op een minimaal niveau omschreven door de NDV, maar vereist ook persoonlijke stellingnames van teamleden van daltonscholen en daltonkindcentra. Onderwijs en opvang verzorgen volgens het daltonconcept vraagt dan ook om zelf op zoek te gaan naar de essentie, zelf de vertaling te maken en om zelf kleur te bekennen.

Vlag NDV

Tijdens haar bezoek aan Nederland in 1952 stelde Helen Parkhurst (1886-1973): *"Dalton is no method, no system. It's a way of life."* En Parkhursts vriendin, Dorothy Luke, voegde daar later nog aan toe dat het Parkhurst in eerste instantie ook niet om een curriculum ging. Luke citeert Parkhurst: *"Any curriculum can be used with the plan (...) my concern is with a way of life for children"* (Luke, z.j.). Als het Dalton Plan geen methode, geen systeem en geen curriculum is, dan is de vraag gerechtvaardigd wat het dan wel is en wat Parkhurst bedoelde met die 'way of life'.

Dalton: L E F vraagt jou om over 'dalton as a way of life' na te denken en daarop een eigen visie te ontwikkelen. Vanuit zo'n eigen visie kun je vervolgens, met de nodige bagage over de 'roots', met kennis over de dagelijkse daltonpraktijk en met kennis over de theoretische verantwoording van die praktijk, vormgeven aan daltonontwikkelingen binnen de eigen praktijk. Dalton staat immers voor blijvend experimenteren en kan daardoor worden gezien als 'werk in uitvoering'! Vanuit deze grondhouding kunnen daltonleraren en pedagogisch medewerkers 'voorbeeldig' zijn voor de buitenwereld en klaar zijn voor het onderwijs en de opvoeding van de toekomst, waarbij ontwikkeling centraal staat.

Deventer: René Berends, Vera Otten-Binnerts en Hilde-Marie van Slochteren, 2023.

Inleiding

In 2014 verscheen *Focus op Dalton*, een opleidingsboek over het daltononderwijs voor professionals in het primair onderwijs. Het gaf de nodige achtergronden, maar ook veel praktijkvoorbeelden en tips om zelf mee aan de slag te gaan. Het is een kleurrijk boek, waarmee de auteurs een impuls gaven aan kleurrijk daltononderwijs. Focus was dan ook niet een 'state-of-the-art-boek' met een overzicht van de volle rijkdom van het daltononderwijs. Het was de bedoeling om leraren te ondersteunen om in de eigen daltonpraktijk aan verbeteringen te werken en daarvoor was 'kleur bekennen' essentieel.

Dit nieuwe boek, *Dalton: L E F* wil dat versterken. Waar Focus voor velen een prettige combinatie bood van theorie en praktijk, werd het ook wel als een 'voorbeeldenboek' gezien. *Dalton: L E F* zet er daarom nog meer op in dat leraren vanuit een eigen visie werken. Het boek wil wegblijven bij de 'vertrucificering' en de 'verkunstelijking' van het daltononderwijs.

In dit boek wordt dalton als een (onderwijs)pedagogisch concept beschouwd en beschreven. En om dat concept levend en levendig te houden, wordt van 'daltonianen' verwacht dat ze de daltonvisie in de praktijk realiseren en plannen maken en experimenteren, daar waar die visie nog niet gerealiseerd is. *Dalton: L E F* ondersteunt leraren en andere professionals daarbij. Er wordt informatie geboden over de achtergronden van het daltononderwijs, maar ook beschreven hoe de vernieuwing van het onderwijs in de eigen groep en in de eigen school ter hand genomen kan worden. *Dalton: L E F* helpt leraren en studenten met praktische tips en met (reflectie)opdrachten over de (eigen) daltonpraktijk om de handelingsbekwaamheid in de daltonpraktijk te vergroten. In die zin is *Dalton: L E F* een echt opleidingsboek.

Bij het maken van plannen voor dit nieuwe boek kwam ook naar voren dat de daltonkernwaarden op een meer geïntegreerde manier beschreven zouden moeten worden. Zelfstandigheid, vrijheid en verantwoordelijkheid, samenwerken en reflectie zijn immers nauw verweven. De één kan niet zonder de ander. We zullen in deel 3 de kernwaarden nog wel als afzonderlijke pedagogische doelen beschrijven, maar ze in deel 4 geïntegreerd aan de orde stellen, als we de daltonpraktijk beschrijven.

Sinds het verschijnen van *Focus op Dalton* in 2014 is er natuurlijk het nodige veranderd. Er wordt volop in de daltonpraktijk ontwikkeld en geëxperimenteerd. Ook die

ontwikkelingen vragen aandacht. Zo zijn er ontwikkelingen te melden over daltonkindcentra, over gepersonaliseerd leren en over de doorstroom naar het dalton-vo (dalton van 0 tot 18), maar ook over onderwerpen als zelfsturend leren, het (rap)portfolio, het werken met periodetaken, 'leren op z'n daltons', groepsdoorbrekend werken en over de mogelijkheid om kinderen meer eigenaarschap over het eigen werk en het eigen leren te geven. Ook op het terrein van daltonmanagement en het opbouwen van een zorgstructuur vanuit een daltonvisie is er het nodige te melden.

Samengevat kan gesteld worden dat er in dit boek nog meer gefocust wordt op ontwikkeling. Het gaat immers om het doorontwikkelen van het gedachtegoed en over het realiseren van goed onderwijs, waarbij wat 'goed' is, bepaald wordt door de eigen daltonvisie van de leraar, de professional en van het team.

Dalton, back to the future

Het credo van dit boek is 'Dalton, back to the Future!' Daltononderwijs baseert zich op het reformpedagogische gedachtegoed van Parkhurst. En al is dat gedachtegoed al zo'n honderd jaar geleden geformuleerd, Parkhursts Dalton Plan is desondanks actueel, modern en toekomstgericht.

Parkhurst is een inspiratiebron voor alle daltonleraren en voor sommigen zelfs een voorbeeld om te volgen. Dat heeft alles te maken met het inflexibele onderwijssysteem waartegen Parkhurst zich in haar tijd al verzette. Dat weinig veranderlijke van het systeem wordt wel de 'grammar of schooling' genoemd (Tyack & Toby, 1994). We hebben daar helaas nog steeds mee te maken: een onderwijssysteem waarin leerstof aan jaarklas is gekoppeld en kinderen – zonder dat er rechtgedaan wordt aan hun uniciteit – groepsgewijs in jaargroepen door een vaststaand curriculum geloodst worden. Parkhursts Dalton Plan bood daarvoor honderd jaar geleden al een oplossing. En die oplossing werkt nog steeds en zal dat ook de komende decennia blijven doen. *Dalton: L E F* betekent dus terug naar de basis en het gedachtegoed van Helen Parkhurst op grond van de eigen visie nu écht in de praktijk brengen.

Leeswijzer en de opbouw van het boek

Dalton: L E F is opgebouwd in een vijftal delen, die elk verdeeld zijn in een aantal paragrafen.

In deel 1 wordt kennisgemaakt met het daltongedachtegoed. De plaats van het daltononderwijs in de reformpedagogiek

wordt besproken en er wordt kennisgemaakt met Helen Parkhurst, haar boek *Education on the Dalton Plan* en haar eigen praktijk. We geven een korte introductie op de geschiedenis van het daltononderwijs in de wereld en in Nederland. Er wordt ook stilgestaan bij de vraag of dalton voornamelijk een onderwijsconcept is of toch ook kenmerken heeft van een bredere, sociaalpedagogische beweging. Tot slot wordt de essentie besproken van wat een daltonschool tot een goede daltonschool maakt.

Deel 2 gaat over het werken aan een eigen onderwijspedagogische visie. In dit deel staat de 'why' van het daltononderwijs centraal. Er wordt een beschrijvingskader geschetst waarmee een persoonlijke onderwijspedagogische visie kan worden ontwikkeld. Daarbij gaat het om het vormen van een mensbeeld en een maatschappijvisie en om het ontwikkelen van een visie op spelen, leren, vormen en ontwikkelen. Een vierde bouwsteen voor zo'n persoonlijke onderwijspedagogische visie bestaat uit een beschouwing op de rol die de leraar in het onderwijs speelt. Het laatste ingrediënt gaat over de vraag hoe er aangekeken wordt tegen de school als maatschappelijk onderwijs- en vormingsinstituut.

In deel 3 staat de 'how' centraal. Het gaat hierbij om de vertaalslag van de daltonvisie naar samenhangende onderwijspedagogische doelen en didactisch-organisatorische werkwijzen. Hier worden de daltonkernwaarden als onderwijspedagogische doelen beschreven (vrijheid en verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, samenwerken, reflectie en effectiviteit). Vervolgens wordt de gedachte van 'alle tijd is daltontijd' uitgelegd.

In deel 4 worden de 'why' en de 'how' vertaald naar de concrete daltonpraktijk, de 'what'. Aan de orde komen wat de integratie van het werken aan de kernwaarden betekenen voor de leerling, voor (het omgaan met) de leerstof en voor de leraar. In paragraaf 4.1 (leerling) wordt aandacht geschonken aan het jonge kind, 'leren op z'n daltons', aan eigenaarschap en aan het werken met de (periode)-taak. In paragraaf 4.2 bespreken we hoe het breed persoonsvormende onderwijs waar dalton voor staat er in de praktijk inhoudelijk uitziet. Tot slot, wordt in paragraaf 4.3 stilgestaan bij het pedagogisch, didactisch en organisatorisch handelen van de leraar in zijn groep, het volgen en stimuleren van ontwikkeling en bij het geven van daltononderwijs op maat.

Deel 5 beschrijft de organisatie van de daltonschool als geheel. Daarnaast wordt beschreven hoe de motor van daltonontwikkeling in teamverband draaiende gehouden kan worden. In deel 5 wordt ook stilgestaan bij de relatie

die teamleden met ouders onderhouden. Tot slot wordt er in de twee laatste paragrafen op een synthetische wijze naar de toekomst gekeken. Daarin wordt de vraag beantwoord of het onderwijspedagogische concept van het Dalton Plan buiten het directe onderwijs te gebruiken is en of dalton met recht 'a way of life' te noemen is.

In de paragrafen van alle vijf delen van *Dalton: L E F* zijn 'doorkijkjes' opgenomen. Dat zijn casusbeschrijvingen waarvoor bestaande daltonleraren en daltonscholen model gestaan hebben. De 'doorkijkjes' zijn enerzijds bedoeld om de variatie te tonen die in de daltonpraktijk te ontdekken valt, anderzijds bieden de praktijkbeschrijvingen houvast en inspiratie om de eigen praktijk te spiegelen aan die van collega's.

In *Dalton: L E F* zien we Parkhurst niet als een voorbeeld dat gevolgd moet worden, wel als een inspiratiebron voor het daltononderwijs in de huidige tijd. Daarom 'tanken' we door het boek heen regelmatig inspiratie bij Parkhurst.

We vragen in dit boek studenten, leraren en andere professionals de eigen (dalton)visie te beschrijven en te expliciteren en bieden daarom aan het eind van elk deel – op de 'LEF-pagina' – opdrachten die uitnodigen om de eigen visie te overdenken en de eigen praktijk met de nieuw opgedane kennis te verrijken.

Doelgroep

Dalton: L E F is een boek over daltonopvoeding en –onderwijs aan kinderen van 0 tot 13 jaar. Uiteraard kan het gebruikt worden voor zelfstudie, maar zeker ook ingezet worden in de opleidingen voor de verschillende daltoncertificaten, die gegeven worden door NDV-erkende opleidingsinstituten. Delen uit het boek zijn ook te gebruiken in cursussen voor daltonleraren in het voortgezet onderwijs, in opleidingen voor daltoncoördinatoren en daltondirecteuren en in de opleidingen voor medewerkers van daltonkindcentra. Het boek is tevens te gebruiken in minoren en mastertrajecten over het traditionele lectoraat Vernieuwend Onderwijs. Ook helpt het teams op weg om van hun school een daltonschool te maken. Delen van het boek zijn verder te gebruiken voor workshops en ateliers en voor schoolontwikkelingstrajecten, waarin daltonprofessionals samen hun praktijk innoveren.

Dilemma's om leesbaar te schrijven

Hoewel de auteurs zich expliciet richten op een brede doelgroep hebben ze vanwege de leesbaarheid besloten om over 'leraren' en 'professionals' te spreken. Alleen als er expliciet sprake is van een specifieke doelgroep zal er

gesproken worden over pedagogisch-didactisch medewerkers, onderwijsassistenten, interne begeleiders, dalton- en bouwcoördinatoren, directieleden, et cetera. In *Dalton: L E F* zal in algemene zin gesproken worden over de 'school' en alleen over een 'integraal kindcentrum' of 'daltonkindcentrum' gesproken worden als het ook expliciet over een IKC of DKC gaat en waar we in het boek 'hij' schrijven, wordt ook een 'zij' bedoeld.

Focusopdalton.nl

In *Dalton: L E F* wordt verwezen naar de bestaande website focusopdalton.nl. Op deze website wordt informatie uit het boek up-to-date gehouden en verdiept. Ook komen daar additionele artikelen en materialen als filmfragmenten en andere (opleidings)materialen beschikbaar.

Wetenschappelijk onderzoek

Wetenschappelijk praktijkonderzoek is in de laatste decennia steeds belangrijker geworden voor de ontwikkeling van het daltononderwijs. Veel duidelijker is bijvoorbeeld geworden onder welke condities zelfregulerend leren, samenwerkend leren en reflecteren effectief en nuttig zijn. Het zijn inzichten die ook in dit boek aandacht krijgen.

De interesse van de NDV voor de verdere wetenschappelijke onderbouwing van het gedachtegoed en de toepassing van nieuw ontwikkelde inzichten, heeft ertoe geleid dat de vereniging in 2006 als partner aan de wieg heeft gestaan van het lectoraat Vernieuwend onderwijs van Saxion Hogeschool in Deventer. De NDV investeert in het lectoraat. Het werk in het lectoraat heeft ook tot de oprichting geleid van de aan het lectoraat gelieerde uitgeverij Saxion Progressive Education University Press (SPEUP). De afgelopen jaren zijn daar verschillende publicaties verschenen over vernieuwingsonderwijs en over het daltononderwijs, onder andere in de eigen wetenschappelijke publicatiereeks en in een inspiratiereeks voor de onderwijspraktijk.

Het schrijfproces en de auteurs

Dalton: L E F is tot stand gekomen na een gelaagde advisering. Er is overleg geweest met het lectoraat Vernieuwend onderwijs over het uitgeefplan en de wetenschappelijke onderbouwing. Met collega-daltonopleiders is gesproken over het gebruik van het boek in opleidingen en netwerkbijeenkomsten en ook over de didactische vormgeving als opleidingsboek. Van verschillende leraren van daltonscholen en daltoncoördinatoren zijn praktijk-suggesties verkregen. De redactieraad van Saxion Progressive Education University Press (SPEUP) heeft het uiteindelijke schrijfproces begeleid.

Bij het schrijven van het boek hebben de auteurs gebruik gemaakt van eigen teksten, maar is ook gebruik gemaakt van ideeën, foto's en werkwijzen die met collega's uit de praktijk, tijdens daltoncursussen en netwerkbijeenkomsten, zijn uitgewisseld.

Dalton: L E F is geschreven door drie daltonopleiders van de Academie Pedagogiek en Onderwijs van Saxion Hogeschool in Deventer: René Berends, Vera Otten-Binnerts en Hilde-Marie van Slochteren. Alle drie zijn ook als onderzoekers verbonden aan het lectoraat Vernieuwings-Onderwijs en geven als daltonopleiders verschillende (dalton)opleidingen aan studenten en leraren. Ze zijn ook betrokken bij de opleidingen, begeleidingstrajecten en netwerken voor daltoncoördinatoren, -ib'ers en -directeuren. Hilde-Marie vervult een coördinerende rol bij de opzet van deze trajecten, René is tevens hoofdredacteur van DaltonVisie en Vera is als lid van het algemeen bestuur van de NDV betrokken bij de professionalisering van daltonvisiteurs.

1.1 Helen Parkhurst, grondlegster van het daltononderwijs

1.3 De wereldwijde verspreiding van het daltononderwijs

1.4 Het daltononderwijs in Nederland

1.6 De excellente daltonschool

1.7 Dalton: L E F Leren, Experimenteren, Faciliteren

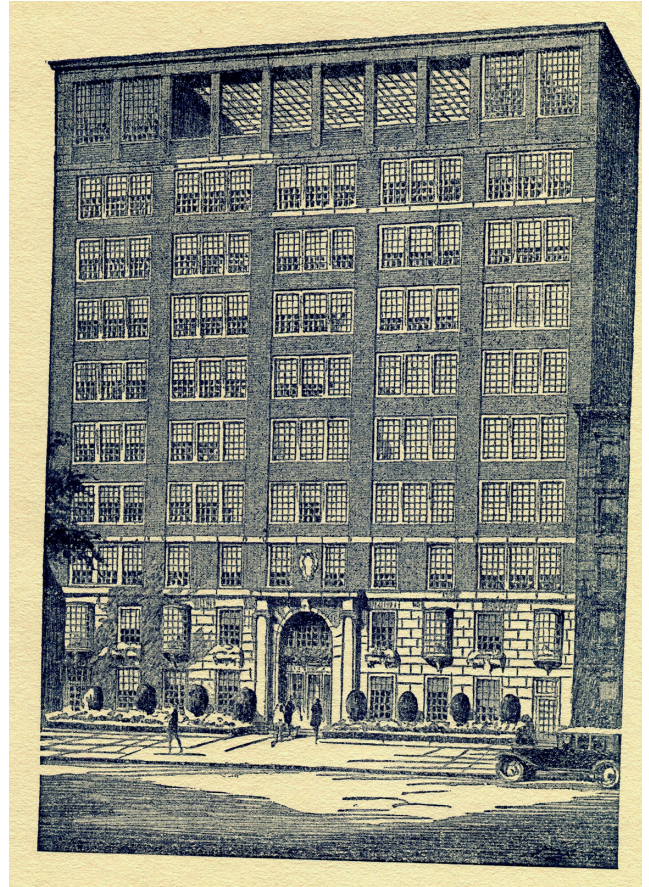
1. Inleiding

Go forth unafraid

Bij het concept daltononderwijs is niet direct de link te leggen met de grondlegster Helen Parkhurst, zoals dat wel het geval is bij het montessorionderwijs. Daar is de naam direct te herleiden tot de grondlegster Maria Montessori. En dat freinetonderwijs onderwijs is volgens de denkbeelden van Freinet ligt ook voor de hand. Bij daltononderwijs ligt dat dus anders. Parkhurst (1886-1973) gebruikt in eerste instantie de term *Laboratory Plan*. Ze neemt het woord 'laboratory' over van Swift (1908) en is er vooral enthousiast over omdat het voor haar activiteit en betrokkenheid betekent. Maar als in Groot-Brittannië het woord geassocieerd wordt met scheikundige en biologische laboratoria en er aan vivisectie in plaats van aan onderwijs gedacht wordt, besluit Parkhurst haar ideeën te vernoemen naar de plaats Dalton in Massachusetts. Daar vond op de plaatselijke 'high school' een van de eerste experimenten plaats met haar *Laboratory Plan*. En – niet toevallig – komt Parkhursts vriendin Mrs. Porter Boardman daar vandaan, zonder wiens genereuze giften het nooit tot experimentele invoeringen van het *Laboratory Plan* zou zijn gekomen. Het was overigens gebruikelijk in Amerika om onderwijsexperimenten te vernoemen naar de plaats waar die experimenten plaatsvonden. Het Dalton Plan in relatie tot die andere 'plans' komt in dit deel ook aan de orde.

Terwijl Parkhurst dus het woord 'laboratory' voor de titel van haar boek *Education on the Dalton Plan* schrapt, hanteert Evelyn Dewey, die in 1922, een paar maanden eerder over Parkhursts onderwijsideeën publiceert, die term wel. Zij geeft haar boek de titel *The Dalton Laboratory Plan* mee. Parkhurst zal er niet rouwig om zijn geweest dat het woord 'laboratory' via een zijdeur toch nog aan haar Plan verbonden bleef.

In deel 1 van *Dalton: L E F* wordt in achtereenvolgende paragrafen een aantal basisvragen over het daltononderwijs beantwoord. In paragraaf 1 wordt stilgestaan bij het leven van de grondlegster van het daltononderwijs. Parkhursts eerste onderwijservaringen worden gedeeld en het gedachtegoed samengevat dat zij in haar belangrijke boek vastgelegd heeft: *Education on the Dalton Plan*. Parkhurst was een van de vele traditionele vernieuwers, die met elkaar samen vormgaven aan 'the Progressive Movement'.

De New York Dalton School in 1919

In paragraaf 2 wordt de plaats van het daltononderwijs toegelicht binnen die brede beweging. Daarbij wordt stilgestaan bij de internationale ontwikkelingen die tot de reformpedagogiek geleid hebben, worden kenmerken van de 'progressive schools' besproken en wordt ook verteld hoe Parkhursts Dalton Plan gesitueerd kan worden tussen alle vernieuwingsbewegingen die ook in Amerika aan het eind van de negentiende en het begin van de twintigste eeuw opkwamen.

Paragraaf 3 staat in het teken van de vraag in hoeverre het daltononderwijs zich heeft verspreid over de wereld. Nederland neemt daarbij een bijzondere plaats in. Er is tegenwoordig namelijk geen land in de wereld waar zoveel daltonscholen zijn als in Nederland. Maar dat is historisch gezien wel anders geweest.

In paragraaf 4 wordt de geschiedenis van het daltononderwijs in Nederland toegelicht en de wijze waarop het

Inspiratie tanken bij Parkhurst

Helen Parkhurst stichtte in 1919 de New York Dalton School. De school bestaat nog steeds. In het missiestatement van de school wordt treffend weergegeven waar het in modern daltononderwijs om te doen is: "In the twenty-first century, Dalton continues to be firmly committed to Helen Parkhurst's pragmatic approach to education. Priorities change with the times. What time does not alter, however, is the school's reputation for developing independent thinkers whose knowledge and understanding are rooted in the real world, who are conversant with their culture, and who are confident, eager, and self-motivated learners. This is and will continue to be the cornerstone of a Dalton education."

tegenwoordig in ons land georganiseerd is. Ook wordt stilgestaan bij wat tegenwoordig als de essentie van het Nederlandse daltononderwijs gezien wordt. De daltonkernwaarden vrijheid en verantwoordelijkheid, zelfstandigheid, samenwerken, reflectie en effectiviteit worden geïntroduceerd.

In paragraaf 5 wordt de vraag besproken in hoeverre het daltononderwijs te zien is als een sociaalpedagogisch concept of een onderwijsconcept.

Tot slot, wordt in paragraaf 6 stilgestaan bij wat een daltonschool tot een goede daltonschool maakt. In deze paragraaf wordt verslag gedaan van een onderzoek naar 'daltonkwaliteit', gehouden onder daltonvisiteurs van de NDV. De discussie over de 'excellente daltonschool' is een opmaat naar de volgende delen van *Dalton: L E F* waarin de kwaliteitskenmerken die onderscheiden worden, nader worden besproken.

De New York Dalton School in 2020

1.1 Helen Parkhurst, grondlegster van het daltononderwijs

Waar andere reformpedagogen op basis van uitgebreid wetenschappelijk onderzoek hun vernieuwingsconcept uittekenden en ermee experimenteerden, ontwikkelde Parkhurst haar Dalton Laboratory Plan proefondervindelijk vanuit haar eigen onderwijspraktijk. Misschien is dat wel wat het daltononderwijs in essentie zo aantrekkelijk maakt: nieuwe dingen uitproberen en tot verbeteringen komen door op die experimenten te reflecteren.

Voor critici is dalton vanwege dat gebrek aan een stevig wetenschappelijk fundament misschien 'reformpedagogiek light', voor daltonianen is het daarentegen de juiste weg om tot verbeteringen te komen: experimenteren, de resultaten daarvan onderzoeken en daar weer van leren.

Helen Parkhurst (1886-1973)

To be or not to be
was no question
in my mind about
my future — I was
going to be a teacher

Aug 2 - 1971

Helen Parkhurst

Vanaf haar prille jeugd was het geven van onderwijs voor Parkhurst een roeping. Ze speelde schooltje in de lobby van het hotel van haar ouders met haar jongere broertjes en met de kinderen uit het dorp en na het behalen van haar middelbare schooldiploma solliciteerde zij heimelijk – zonder dat haar ouders dat wisten – op een baan als onderwijzeres op een school in de buurt zonder een formele lerarenopleiding gevolgd te hebben. Met name haar moeder was 'not amused'. Die wilde dat ze kunst-geschiedenis ging studeren in Chicago, maar het was duidelijk waar Parkhursts eigen passie lag.

Niet dat ze met veel plezier terugkeek op haar eigen schooltijd. Ze schrijft later kritisch over haar schoolervaringen. Ze vindt het klassikale onderwijs rigide en gericht op disciplineren en moraliseren. Het alsmaar stilzitten, luisteren, uit het hoofd leren, oefenen en herhalen remde haar leergierigheid af. Ze noemt het 'demotiverend luister-onderwijs' (Parkhurst, 1922). Ze heeft zich verveeld en dat leidde bij herhaling tot botsingen met leraren. Als ze op een dag – in haar ogen zeer ten onrechte – na moet blijven, escalleert het. Ze gooit de leraar een tomaat naar haar hoofd. Het komt haar op een schorsing van enkele weken te staan, te meer daar haar ouders haar groot gelijk gaven en van excuses niets wilden weten.

Ook over hoe er in de (protestante) kerk over kinderen, onderwijs en opvoeding gesproken wordt, is ze niet te spreken. Ze schrijft later dat de geestelijke en lichamelijke disciplineren die kerk en school voorstaan op de verkeerde aanname berusten, namelijk dat het kind een slechte natuur heeft, die met hulp van normen en straffen gebroken en onderworpen moet worden. Ze is het daar niet mee eens: "Children are not really bad, only misunderstood" (Parkhurst, 1922). Kinderen maken fouten, maar doen dat niet expres. Ze moeten nog leren en bij het leren worden fouten gemaakt.

Toch kiest Helen met hart en ziel voor het onderwijs. Ze is ervan overtuigd dat het anders kan en dat wil ze laten zien: onderwijs anders doen.

In deze paragraaf wordt haar levensverhaal verteld en haar ideeën en ervaringen in de eerste klas die zij als net achttienjarige juf in het schooljaar 1904-'05 draait. Ver-

Literatuur

- Alkema, E., Kuipers, J., Tjerckstra, W., & Lindhout, C. (2015). *Meer dan Onderwijs*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Apple, M. (1988). *The Curriculum: Problems, Politics, and Possibilities* (Edited with Landon Beyer). Albany: State University of New York Press.
- Arendt, H. (2009). *De menselijke conditie*. Amsterdam: Boom.
- Bakker, C. (2013). *Het Goede leren. Leraarschap als normatieve professie*. Universiteit Utrecht / Hogeschool Utrecht.
- Berends, R. (2011). *Helen Parkhurst: grondlegster van het daltononderwijs*. Deventer: SDUP.
- Berends, R. (2015). De ogen en oren van het Stedelijk Dalton College in Alkmaar. Interview met 'dalton'-conciërge Hans Entius en Theo de Jong. *DaltonVisie*4(2).
- Berends, R. (2016). De parabel van de spoorwegbeambte. *DaltonVisie*4(3).
- Berends, R. (2020). Groep 3: *Daltonproof!* Deventer: SPEUP.
- Berends, R. (2020). Rondnalen in het begrip Brede Vorming In Sins P., Berends, R. (red). *Overbruggen. Verbinden van vernieuwingsonderwijs en onderzoek*. Deventer: SPEUP.
- Berends, R. (2021). *Een persoonlijke zoektocht naar het begrip 'achterstanden'*. Deventer: Saxion hogeschool.
- Berends, R. (n.d.). *Bomen over boeken. Voors en tegens van methodes*. (unpublished typescript).
- Berends, R., & Croonen, D. (2016). Bewegingsonderwijs op z'n daltons. *DaltonVisie*4(3).
- Berends, R., & Sanders, L. (2014). *Daltononderwijs in Nederland De geschiedenis vanaf 1924*. Deventer: SDUP.
- Berends, R., & Sins, P. (red). (2012). *Samenwerken in het daltononderwijs. Geschiedenis, praktijk en theorie*. Deventer: SDUP.
- Berends, R., & Sins, P. (red). (2014). *Reflectie in het daltononderwijs. Geschiedenis, praktijk en theorie*. Deventer: SDUP.
- Berends, R., & Wolthuis, H. (2014). *Focus op Dalton*. Deventer: SDUP.
- Berlin, I. (1958). *Two Concepts of Liberty*. Oxford: Oxford University Press.
- Biesta, G. (2012). *Goed onderwijs en de cultuur van het meten*. Den Haag: Boom/Lemma.
- Biesta, G. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Culemborg: Phronese.
- Biesta, G. (2017). *De terugkeer van het lesgeven*. Culemborg: Uitgeverij Phronese.
- Biesta, G. (2019a). *Tijd voor pedagogiek - Over de pedagogische paragraaf in onderwijs, opleiding en vorming*. Gedownload op 2 mei 2020 van <https://wij-leren.nl/subjectiverend-onderwijs-het-curriculum-op-zijn-kop.php>
- Biesta, G. (2019b). *Een Wikicurriculum?* Gedownload op 14 oktober 2019 van <https://didactiefonline.nl/blog/gert-biesta/een-wiki-curriculum>.
- Biesta, G. (2020). *Wat voor samenleving heeft de school nodig?* Gedownload op 2 mei 2020 van <https://vanmierlostichting.d66.nl/content/uploads/sites/296/2020/04/idee208-Onderwijs---Gert-Biesta.pdf>.
- Bigot, L., Diels, P., & Kohnstamm, Ph. (1924). *Het Nutsrapport: De toekomst van ons volksonderwijs II Scholen in losser klasseverband*. Amsterdam: Nutsdrukkerij.
- Bobbitt, F. (1918). *The Curriculum*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Bobbitt, F. (1924). *How to make a curriculum*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Boekaerts, M. (2002). *Motivation to learn*. Educational Practices Series, 10. International Academy of Education - International Bureau of Education (UNESCO).
- Böhm, W. (2007). *Theorie en praxis: Een inleiding in het pedagogische grondprobleem*. Gent: Academia Press.
- Bokhorst, S. (1924a). *Het Dalton Stelsel voor het middelbaar en M.U.L.Onderwijs*. Groningen/Den Haag: Wolters.
- Bokhorst, S. (1924b). *Individueel onderwijs en het Dalton-Plan*. Rotterdam: Nijgh & Van Ditmar's Uitgevers-maatschappij.
- Bond van Nederlandse Onderwijzers, afd. Amsterdam (1924). *Dalton, enige kritiese beschouwingen over het Dalton Stelsel*. Overdruk van een viertal artikelen in 'De Volksschool' van 1, 8, 22 oktober en 5 november 1924. Amsterdam: Bond van Nederlandse Onderwijzers.
- Box, G. (1976). Science and statistics. *Journal of the American Statistical Association*71 (356): 791-799.
- Boyd, W. (1930). *Toward a new education*. London & New York: Alfred A. Knopf.
- Bronneman-Helmerts, H. (2011). *Overheid en onderwijsbestel. Beleidsvorming rond het Nederlandse onderwijsstelsel (1990-2010)*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Callahan, R. (1962). *Education and the cult of efficiency*. Chicago/London: The University of Chicago Press.
- Claxton, G. (2002). *Building Learning Power*. Bristol: TLO Ltd.
- Commissie Dijsselbloem (Commissie Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen) (2008). *Tijd voor Onderwijs. Eindrapport Parlementair Onderzoek Onderwijsvernieuwingen*. Den Haag.
- Csikszentmihalyi, M. (2000). *Beyond boredom and anxiety*. Jossey-Bass.
- Dawson, P., & Guare, R. (2009). *Executive Skills: The Hidden Curriculum*. Principal Leadership.
- De Brouwer, J.. (2020). Persoonlijkheden ontwikkelen zich door kennis en ervaring. In Berends, R., de Brouwer, J. (2020). *Perspectieven op Montessori*. Deventer: SPEUP.
- De Haan, D. (2015). *Schoolverbetering in het daltononderwijs (dissertatie)*. Rijksuniversiteit Groningen, Groningen.
- De Haan, D. (2018). Dalton als professionele identiteit. *DaltonVisie*6(3).
- De Kromme, M., & Berends, R. (2019). Chef in de les. Werken met een digitaal volgsysteem in het bewegingsonderwijs. *DaltonVisie*8(3).

- Deci, E., & Ryan, R. (1985) *Intrinsic motivation and self-determination in human behavior*. New York: Plenum.
- Deci, E., & Ryan, R. (2002). *Overview of Self-Determination Theory: An Organismic Dialectical Perspective*. *Handbook of Self-Determination Research*. Rochester: Rochester, NY: University of Rochester Press.
- Dewey, E. (1922). *The Dalton Laboratory Plan*. New York, Dunnon & Co.
- Dewey, J. (1938). *Experience & Education*. New York: Touchstone, Kappa Delta Pi.
- Diels, P. (1924). *Dutch View of the Dalton Plan*. *School Life*9(9) (mei 1924).
- Diels, P. (1932). Daltonia. *Paedagogische Studien*13, 145-150.
- Douwes, B. (1924). Het Dalton-rapport. Deel 1, 2 en 3. *Het Schoolblad, orgaan van het Nederlandsch Onderwijzers-Genootschap*53(30), 2-10-1924, 9-10-1924 en 25-12-1924.
- Douwes, B. (1937). *Paedagogische beschouwingen over nieuwe onderwijs- en opvoedingsideeën*. Zutphen: Thieme.
- Duffy, B. (2018). *The Perils of Perception*. London: Atlantic Books.
- Dweck, C. (2012). *Mindset: How You Can Fulfill Your Potential*. Constable & Robinson Limited.
- Egberink, G. (2021). Durf ook te twijfelen. In Berends, R., Stappers, R., Egberink, G., & van der Zee, S. *Over (vermeende) achterstanden en onderwijskansen*. Deventer: Saxion hogeschool.
- Februari, M. (2012). Onderwijs is een geschenk. *DaltonVisie*1(0).
- Förner, M., Kenter, B., & Veenman, S. (2000) *Coöperatief leren in het basisonderwijs*. Amersfoort: CPS onderwijsontwikkeling en advies.
- Geary, D. (2002). Principles of evolutionary educational psychology. *Learning and Individual Differences*12, 317-345. [https://doi.org/10.1016/S1041-6080\(02\)00046-8](https://doi.org/10.1016/S1041-6080(02)00046-8)
- Gerhard, A. & Kohnstamm, Ph. (1923). *De toekomst van ons volksonderwijs*. Amsterdam: Nutsuitgeverij.
- Gopnik, A., Griffiths, T., & Lucas, C. (2015). *When Younger Learners Can Be Better (or at Least More Open-Minded) Than Older Ones*. Gedownload op 21 december 2020 van <https://cocosci.princeton.edu/tom/papers/>
- LabPublications/GopnicketalYoungLearners.pdf
- Gray, P. (2011). The special value of children's Age-Mixed Play *American Journal of Play*3(4).
- Greven, J., & Letschert, J. (2006). *Kerndoe-len Primair Onderwijs*. Enschede: SLO / Den Haag: ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap.
- Guérin, L. (2018). *Group problem solving as citizenship education: Mainstream idea of participation revisited*. Deventer: SPEUP.
- Haberman, M. (1991). Pedagogy of poverty versus good teaching. *Phi Delta Kappan*73, 290-294. Gedownload op 14 april 2021 van: <https://ed618.pbworks.com/f/Haberman-n,+M.+Pedagogy+of+Poverty.pdf>
- Hargreaves, A., Hargreaves, A., & Shirley, D. (2009). *The Fourth Way. The Inspiring Future for Educational Change*. Thousand Oaks: SAGE Publications Inc.
- Hart, W. (2012). *Doel of bedoeling?* Vught: ZIN in werk.
- Hattie, J. (2014). *Leren zichtbaar maken*. Rotterdam: Bazalt.
- Heijne, B. (2020). *Mens/onmens*. Amsterdam: Prometheus.
- Hovens Greve, J. (1929). De Dalton-methode in het Rijksonderwijsverslag van 1925-'26. *Volksontwikkeling*11(85).
- Imelman, J., & Meijer, W. (1985). *De Nieuwe School, gisteren en vandaag*. Amsterdam/Brussel: Elsevier.
- Imelman, J., Wagenaar, H., & Meijer, W. (2017). *Cultuurpedagogiek, onderwijs-politiek en de staat van het onderwijs*. Assen: Koninklijke Van Gorcum.
- Janson, D. (2018). Dat doen wij anders, want wij zijn een daltonschool... In Berends, R. (red). (2018). *Perspectieven op Dalton*. Deventer: SPEUP.
- Janson, D. (2020). Je ambities als daltonschool planmatig realiseren. *DaltonVisie*9(3).
- Janssen, F., & Verloop, N. (2003). De betekenis van perspectieven voor leren leren. *Pedagogische Studien*80, 375-390.
- Janssen, F., Hulshof, H., & Van Veen, K. (2016). *Uitdagend gedifferentieerd vakonderwijs. Praktisch gereedschap om je onderwijsrepertoire te blijven uitbreiden*. Leiden/ Groningen: UFB.
- Janssen, F., Hulshof, H., & Van Veen, K. (2018). *Wat is echt de moeite waard om te onderwijzen? Een perspectiefgerichte benadering*. Leiden/Groningen: UFB.
- Janssen-Vos, F. (2008). *Basisontwikkeling voor peuters en de onderbouw*. Assen: Van Gorcum.
- Jonges, J. (1964). Weerstand tegen onderwijsvernieuwing IV. *Vernieuwing*22.
- Jouayria, & Berends, R. (2019). Niet ik, niet jij, wij zijn de toekomst! *DaltonVisie*7(4).
- Joyce, C., & Hipkins, R. (2004). *Young Children's Emergent self-regulated learning skills in a primary science investigation*. NZARE Conference.
- Juran, J. (1954). Universals in management planning and controlling. *The Management Review*(1954).
- Kagan, S. (2005). *Structureel Coöperatief Leren*. Vliissingen: RPCZ.
- Kant, I. (1784). *Beantwortung der Frage: Was ist Aufklärung?* Berlin: Berlinische Monats-schrift.
- Karels, M. (2020). *10 vragen over de implementatie van groepsdoorbrekend werken bij de basisvakken*. Wij-leren.nl. Gedownload 5 mei 2021: <https://wij-leren.nl/tien-vragen-implementatie-groepsdoorbrekend-werken.php>.
- Kelchtermans, G. (1994). Actie-onderzoek, een strategie voor professionele ontwikkeling. In *Schoolleiding en begeleiding*. Zaventem: Kluwer Editorial.
- Kelchtermans, G. (2012). *De leraar als (on) eigentijdse professional*. Leuven, België: Katholieke Universiteit Leuven.
- Kelchtermans, G. (2013). Praktijk in de plaats van blauwdruk. Over het opleiden van lerarenopleiders. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*34.
- Kessels, J. (2014). Terugkijken om vooruit te komen: Daltonleraren als reflectieve professionals. In R. Berends & P. Sins (red). *Reflectie in het daltononderwijs: Geschiedenis, Praktijk en Onderzoek*. Deventer: SDUP.
- Kimmins, C. & Rennie, B. (1932). *The Triumph of the Dalton Plan*. London: Ivor Nicholson & Watson Ltd.
- Kliebard, H. (2004). *The struggle for the American curriculum. 1893-1958*. New York: Routledge Falmer.

- Kohnstamm, G., Koops, W., Peters, A., & Sixma, J. (1987). *Scholenstrijd. Reacties van vijf traditionele vernieuwingsbewegingen op De Nieuwe School, Gisteren en Vandaag door prof. dr. J.D. Imelman en dr. W.A.J. Meijer*. Lisse: Swets & Zeitlinger B.V.
- Korthagen, F., & Nuijten, E. (2019) *De kracht van reflectie. Een sleutel voor de ontwikkeling van leraren*. Amsterdam: Boom uitgevers.
- Korthagen, F., Kessels, J., Koster, B., Lagerwerf, B., & Wubbels, T. (2001). *Linking practice and theory: The pedagogy of realistic teacher education*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates.
- Labaree, D. (2003). *Life on the margins*. Stanford: Stanford University.
- Labaree, D. (2004). *The Trouble with Ed Schools*. New Haven: Yale University Press.
- Labaree, D. (2006). *An Uneasy Relationship: The History of Teaching Education in the University*. Stanford: Stanford University.
- Lager, D. (1983). *Helen Parkhurst and the Dalton Plan: the life and work of an American educator*. Diss. Connecticut: University.
- Langeveld, M. (1969). *Beknopte theoretische pedagogiek*. Groningen: Wolters Noordhoff.
- Linsen, H., & Berends, R. (2019). Wei wu wie Taoïsme op de daltonschool. *DaltonVisie*7(4).
- Luke, D. (z.j.) *Champion of Children*. Ongepubliceerd Typoscript.
- Luke, D. (z.j.). *Oasis for Children. A Legacy from Helen Parkhurst*. Ongepubliceerd typoscript.
- Lynch, A. (1924). *Individueel werk en het Daltonplan*. Haarlem: Tjeenk Willink.
- Lynch, A. (1926). *The Rise and Progress of the Dalton Plan. Reflections and Opinions after more than three years' working of the plan*. London: Philip.
- Lyubomirsky, S., Sheldon, K., & Schkade, D. (2005). Pursuing Happiness: The Architecture of Sustainable Change. *Review of General Psychology*9(2).
- Martens, R., Biesta, G., Stevens, L., & Valk, R. (2020). *De vraag is opnieuw: Waartoe? Naar een nieuw discours over betekenissenvolle onderwijswetenschap*. Gedownload op 13 mei 2021 van: <https://nivoz.nl/nl/nro/de-vraag-is-opnieuw-waartoe-naar-een-nieuw-discours-over-betekenisvolle-onderwijswetenschap>.
- Masschelein, J. (red.) (2008). *De lichtheid van het opvoeden. Een oefening in kijken, leren en denken*. Leuven: Lannoo.
- Masschelein, J., & Simons, M. (2011). *Apologie van de school. Een publieke zaak*. Leuven: Acco.
- Mayo, A. (2015). *Waarde(n) van Vrijeschoolonderwijs*. Gedownload op 21 mei 2021 van: <https://www.hsleiden.nl/waarden-van-vrijeschool-onderwijs>.
- Mc Kinley, C. (2017). *Why do Montessori communities encourage older children to help younger children?* Gedownload op 14 juni 2019 van: <http://www.montessori.org.nz/montessori-communities-encourage-older-children-help-younger-children>.
- McKinsey & Company (2020). *Een verstevigd fundament voor iedereen. Een onderzoek naar de doelmatigheid en toereikendheid van het funderend onderwijs (primair en voortgezet)*. McKinsey & Company, Inc. The Netherlands.
- Meijer, W. (2013). Ruimte voor leraren, tijd voor vorming. Economiseren van het onderwijs. *MESO magazine*192(november 2013).
- Meijer, W. (2016). *Onderwijs: Weer weten waarom*. Amsterdam: SWP.
- Meirieu, P. (2007). *Pédagogie: Le devoir de résister*. Issy-les-Moulineaux: ESF éditeur.
- Ministerie van OCW (2006). *Wet op het primair onderwijs*. Den Haag: Ministerie van OCW.
- Nederlandse Dalton Vereniging (2012). *Daltonidentiteit. Leren is werken, zelfstandig en samen*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://www.dalton.nl/images/documenten-bestuur/daltonidentiteit.pdf>.
- Nederlandse Dalton Vereniging (2017). *Daltonidentiteit "Leren is werken, zelfstandig en samen"*. Gedownload op 17 juni 2019 van: https://www.dalton.nl/images/documenten/Daltonidentiteit_2017.pdf.
- Nederlandse Dalton Vereniging (2018). *DaltonIDee. 's-Gravenhage, NDV*: https://www.dalton.nl/images/DaltonIDee-compressed-min_compressed.pdf.
- Noordam, N. (1970a). *Het mensbeeld in de opvoeding 1. Informatie over opvoeding en onderwijs. Deel 1*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Noordam, N. (1970b). *Het mensbeeld in de opvoeding 2. Informatie over opvoeding en onderwijs. Deel 2*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- November, A. (2012). *Who owns the learning?* Bloomington: Solution Tree Press.
- O'Brien Harris, M. (1923). *Towards Freedom. The Howard Plan of individual timetables*. London: University of London Press.
- Otten-Binnerts, V., & Berends, R. (2019). De dalton-ib'ër. *DaltonVisie*8(2).
- Otten-Binnerts, V., & Sins, P. (2019). Initiatieven van de Dalton Onderzoeksgroep. *DaltonVisie*8(2).
- Parkhurst, H. (1922). *Education on the Dalton Plan*. London: G. Bell & Sons, Ltd. / New York: E.P. Dutton and Company.
- Parkhurst, H. (1926). *An explanation of the Dalton Laboratory Plan*. London: Dalton Association.
- Parkhurst, H. (1926). The Dalton Plan. In *The Times Educational Supplement*585(17 July 1926).
- Parkhurst, H. (1956). *De wereld van het kind*. Amsterdam: Meulenhoff.
- Ravitch, D. (2010). *The Death and Life of the Great American School System: How Testing and Choice Are Undermining Education*. New York: Basic Books.
- Rennie, B. (1920). An American Experiment. In *The Times Educational Supplement*10 (6 mei 1920).
- Robinson, K. (2010) *Changing Educational Paradigms*. Gedownload op 22 juni 2020 van <https://www.youtube.com/watch?v=zDZF-cDGpL4U>.
- Röhner, R., & Wenke, H. (2002). *Daltononderwijs, een blijvende inspiratie*. Deventer: Arko.
- Roovers, D. (2019). *Mensen maken. Opvoeden in een tijd waarin niets meer zeker is*. Culemborg: Uitgeverij Phronese.
- Rosling, H. (2018). *Feitenkennis. Tien redenen waarom we een verkeerd beeld van de wereld hebben en waarom het beter gaat dan je denkt*. Amsterdam: Unieboek, Het Spectrum.
- Ryan, R., & Deci, E. (2000). Self-determination theory and the facilitation of intrinsic motivation, social development, and well-being. *American Psychologist*55.

- Sanders, L. (2007). *Werken met de taak*. Gedownload op 16 juni 2014 van daltononderzoek.nl.
- Schnabel, P. (Platform *Ons Onderwijs 2032*) (2016). *Ons onderwijs 2032*. Den Haag: Bureau Platform Onderwijs2032.
- Schuyt, K. (2001). *Het onderbroken ritme. Kohnstammlezing 2001*. SCP (Sociaal en Cultureel Planbureau) (2021). *Samen of gescheiden naar school. De betekenis van sociale scheiding en ontmoeting*. Den Haag: SCP.
- Semel, S. (2002). Chapter 5. Helen Parkhurst and the Dalton School. In Semel, S. & Sadovnik, A. *Founding mothers and others*. New York: Palgrave.
- Semel, S. (1999). 7 The Dalton School: The transformation of a progressive school. In Semel, S., Sadovnik, A. (1999). *Schools of Tomorrow, Schools of Today: What Happened to Progressive Education*. History of Schools and Schooling, V. 8. Peter Lang Publishing.
- Simons, M., & Masschelein, J. (2017). *De leerling centraal in het onderwijs? Grenzen van personalisering*. Leuven: Acco.
- Sinek, S. (2009). *Start with why: how great leaders inspire everyone to take action*. New York: Penguin Group.
- Sins, P. (red). (2019) *iSelf. Aanpak voor het bevorderen van zelfsturend leren door leraren*. Deventer: SPEUP.
- Sins, P., Groeneveld, K. & Otten-Binnerts, V. (2017). *Eigenaarschap, Meedenken en Opdenken: Rapportage evaluatief onderzoek naar het nieuwe visitatiekader in het primair en voortgezet daltononderwijs*. Deventer: SPEUP.
- Sins, P., Van Slochteren H., & Berends, R. (nd) *Reflectie*. unpublished typescript.
- Slavin, R. (1996). Research on cooperative learning and achievement: What we know, what we need to know. *Contemporary Educational Psychology*21.
- Stevens, L., & Bors, G. (2013). *Pedagogische tact. Op het goede moment het juiste doen, óók in de ogen van de leerling*. Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Stilma, L. (1995). *Van kloosterklas tot basis-school. Een historisch overzicht van opvoeding en onderwijs in Nederland*. Baarn: Hbuitgevers.
- Stokkelaar, E., Okkinga, H., & Berends, R. (2020). *Taal voor reflectie. DaltonVisie*9(3).
- Swift, E. (1908) *Mind in the Making. A Study in Mental Development*. New York: Charles Scribner's Sons.
- Tolkamp, J., Guérin, L., & Klaver, L. (2019). *Bèta en technologie in Burgerschaps-onderwijs: Visie en didactiek van Bèta Burgerschap*. Deventer: TechYourFuture.
- Tuckman, B. (1965). Developmental Sequence in Small Groups. *Psychological Bulletin*63.
- Tyack, D., & Tobin, W. (1994). The "Grammar" of Schooling: Why Has It Been So Hard to Change? *American Educational Research Journal*31(3).
- Van Blijswijk, R. (2012). *Over het werk van Luc Stevens: 'de behoefte aan relatie, competentie en autonomie'*. Gedownload op 24 juni 2014 van <http://het-kind.org/2012/11/25/over-het-werk-van-luc-stevens-de-behoefte-aan-relatie-competentie-en-autonomie>.
- Van den Akker, J. (2003). Curriculum perspectives: An introduction. In van den Akker J., Kuiper W. & Hameyer U. (Red), *Curriculum landscapes and trends* (pp. 1-10). Dordrecht: Kluwer Academic Publishers.
- Van der Ploeg, P. (2007). *Daltonplan onderwijspedagogiek*. Gedownload op 13 mei 2014 van http://www.daltondeventer.nl/literatuur/titels/01_daltonplan%20Onderwijspedagogiek.pdf.
- Van der Ploeg, P. (2009). *Niks mis met leraargestuurd onderwijs*. Gedownload op 13 mei 2014 van <http://www.daltononderzoek.nl/columns/niks-met-leraaargestuurd>.
- Van der Ploeg, P. (2010). *Dalton Plan: oorsprong en theorie van het dalton-onderwijs*. Deventer: SDUP.
- Van der Ploeg, P. (2012). 1. Samenwerken of socialiteit als tweederangs principe. In R. Berends, & Sins P. (red). *Samenwerken in het daltononderwijs geschiedenis, praktijk en onderzoek*. Deventer: SDUP.
- Van der Ploeg, P. (2012). The Dalton Plan: recycling in the guise of innovation. *Paedagogica Historica: International journal of the History of Education* 2012.
- Van der Ploeg, P. (2014). The salient history of Dalton education in the Netherlands. *History of Education*, 43(3).
- Van der Ploeg, P. (2015). Het Dalton Plan in Nederland en de 'grammar of schooling'. *Pedagogische Studiën*91(4).
- Van der Ploeg, P. (2019). *Paradoxen van eigenaarschap 1, 2 en 3*. Groningen: RuG.
- Van der Zee, S. (2013). Building Learning Power. Creëer leer-kracht. *DaltonVisie*1(2).
- Van der Zee, S. (2015). *De effectiviteit van daltononderwijs*. Deventer: SDUP.
- Van der Zee, S. (2021). *Welkom bij de race! Uit de startblokken*. Deventer: Saxion Hogeschool.
- Van Manen, M. (2014). *Weten wat te doen wanneer je niet weet wat te doen (2014). Pedagogische sensitiviteit in de omgang met kinderen*. Driebergen: Stichting Nivoz.
- Van Puijenbroek, I., Reimert, S., Norène Rogier, N., & Venendaal, N. (2018) Helen Parkhurst en haar visie op kunsteducatie. *DaltonVisie*7(4).
- Verbeek, G., & Ponte, P. (2014). *Participatie in het onderwijs. Onderzoek met en door leerlingen*. Amsterdam: Boom.
- Verheyden, L. (2010). Schrijfonderwijs aan jonge kinderen en hun toekomstende leraren. Drie blikverruimers vanuit onderzoek. *Tijdschrift Taal*2(4).
- Vrieling, E. (2014). Zelfgestuurd leren kun je niet zelfgestuurd leren. *Tijdschrift voor Lerarenopleiders*35(1).
- Ware, B. (2015). *Top Five Regrets of the Dying. A Life Transformed by the Dearly Departing*. Hay House UK Ltd.
- Wenke, H., & Röhner, R. (1999). *Leve de school*. Deventer: Arko.
- Wolthuis, H., Sanders, L., Wisselink, G., & Berends R. (2006) Een aanzet voor een instrument voor ontwikkelingslijnen binnen Daltononderwijs. *JSW*89(april).
- WRR: Wetenschappelijke Raad van het Regeringsbeleid (2003). *Normen en waarden en de last van het gedrag*. Gedownload van: <https://www.wrr.nl/publicaties/rapporten/2003/12/16/waarden-normen-en-de-last-van-het-gedrag>.
- Zorn, J. (1962). Terugblik. *Dalton*15(1).

Noten

¹ De bron van deze uitspraak is onduidelijk. Vermoedelijk tekent de voorzitter van de NDV, dr. D.J.E. Timmers, dit citaat als eerste op als Parkhurst in 1952 Nederland bezoekt. Tijdens datzelfde bezoek heeft ze tijdens een lezing in de aula van de Dalton School in Den Haag ook gezegd: "Dalton is a way of life!" (Zorn, 1962).

² <https://www.poraad.nl/nieuws-en-achtergronden/nieuwe-bekwaamheidseisen-onderwijspersoneel>.

³ https://www.ted.com/talks/sir_ken_robinson_changing_education_paradigms.

⁴ In het lectoraat Vernieuwend Onderwijs is over dit onderwerp een publicatie in voorbereiding.

⁵ Paul Frissen tijdens de lezing op de jenaplanconferentie 2016.

⁶ In 2012 is daar reflectie als kernwaarde aan toegevoegd.

⁷ Zie onder andere: <https://www.esfong.org/> en <https://montessori-esf.org/>.

Illustratieverantwoording

Basisschool Antonius Abt Engelen: 77(3)
 Basisschool De Kiem, Enschede: 135
 Bauhaus: 72
 Campus Columbus: 109
 Dick Bruna: 72
 Dagelyks: 41, 47(3), 49 (1), 54, 55(1), 58, 67, 71, 75, 83, 116(1), 128, 153(1), 199, 243
 Dalton International: 29
 Daltonschoon Corlaer Nijkerk: 190(1), 125
 Daltonschoon De Bem Zevenaar: 127
 Daltonschoon De Kleine en Grote Beer Heerhugowaard: 126(1)
 Daltonschoon De Holterenk Holten: 97, 99(2), 102(2), 17
 2, 181(2), 185
 Daltonschoon De Icarus Gent: 193(1).
 Daltonschoon De Leeuwerik Leiderdorp: 153
 Daltonschoon Kloosterveen Assen: 126(2)

Daltonschoon Sint Joris Borculo: 181(1)
 Daltonschoon Willem Alexander Harderwijk: 108
 De Nieuwe Regentesseschool Utrecht: 157, 187
 Google-afbeeldingen: 23, 25, 47(1 en 2), 49 (2), 88, 91(2), 93, 169(2), 241
 Hans Wolthuis: 191(2), 195
 James Nothingham: 65
 Korthagen: 119
 Lectoraat Vernieuwend Onderwijs: 102, 222
 Louis Bouwmeesterschool Amsterdam: 111, 190(3)
 NDV: 6, 91(1), 96, 103(2), 114(1), 120, 231
 New York Dalton School: 149
 Nieuw Historisch Dalton Archief (NDV): 12-22, 26-2, 30-31, 40, 50, 56, 60, 68, 73, 77(1), 80-82, 87, 92, 99, 104-105, 116, 121,

124, 132-133, 142, 146-147, 154, 160, 164, 171, 173, 176, 184, 186, 188, 190(1), 210, 233, 234, 237, 240
 Oosterboerschool Meppel, Mariska Meijerink: 144
 René Berends: 61, 169(1), 190(2), 213(1), 216, 219, 242(1)
 Rietveldschool: 172(1)
 Röhner en Wenke: 90
 Saxion hogeschool: 71(1)
 Shutterstock: 32-45, 52, 55(2), 64, 70, 85, 88, 89, 100-101, 103(2) en (3), 107, 114(2), 119, 122, 134, 153(2), 156, 165, 166(1), 167, 169(3), 172(2), 174, 177, 193(2), 197, 198, 203, 206, 216, 233, 236, 238, 242(2)
 Sint Walfridus Bedum, Jolein Dijkema: 77(2), 100(1), 187(1), 189, 213(2)
 Vera Otten-Binnerts: 130, 166(2)

Trefwoordenregister

- 21ste—eeuwse vaardigheden: 50, 107
 A Way of life: 34, 49, 123, 132, 136, 237, 238
 Aangeleerde afhankelijkheid: 98
 Activiteiten- of instructiebord: 125, 126
 Agenda: 151
 Alle tijd is daltontijd: 123, 127, 150
 Ambitiesprekken: 178
 Antropologie: 51, 99
 Antropologisch(e) ontdekking/ principe: 51, 53
 Ateliers / workshops: 159, 214
 Autonomie: 93, 94, 98
 Bedoeling (en doel): 87, 88, 150
 Belle Rennie: 27
 Bestuur (daltonschool): 220
 Betrokkenheid: 117
 Bewegingsonderwijs: 156, 172, 173, 174
 Bildung: 53
 Black School in Waterville: 16, 19
 Bobbitt: 25, 26
 Bokhorst: 31
 Borning: 38, 227, 228, 229
 Brede vorming: 57, 154, 155, 156
 Budgeting time: 33, 124
 Building Learning Power: 137
 Burgerschapsvorming, civic education: 34, 50, 107, 156, 159, 160, 161, 163
 Célistin Freinet: 77
 China: 28, 29
 Coaching en begeleiding: 39, 45, 137, 183, 185, 197, 198
 Co-constructie: 112, 113
 Collegiale consultaties: 40
 Competentiegevoel: 141
 Coöperatief leren: 108, 111
 Cooptation: 105
 Creativiteit: 50
 Cultuurdeelnemer en cultuurvernieuwer: 35, 74, 164
 Curling ouders: 61
 Curriculair spinnenweb: 46, 47, 48, 96
 Curriculum.nu: 155
 Curriculum: 154, 155
 Dalton 'doen': 41, 123, 175
 Dalton 'zijn': 41, 123, 175
 Dalton Association: 28
 Dalton blijven: 40, 224, 225
 Dalton International: 29
 Dalton worden: 40, 218, 219
 Daltonblokje: 35, 114
 Daltonboek: 169, 229
 Daltoncompetenties: 71, 208
 Daltoncoördinator: 39, 221, 222
 Daltondiploma: 227
 Daltondoelen: 87, 101, 104, 128, 169, 170
 Daltondriehoek: 91
 Daltongevoel: 37
 Dalton-ib'er: 222, 223
 Daltonmanagement/ -directeur: 39, 221
 Daltononderwijs op maat: 194, 195, 196, 197
 Daltonprincipes: 90
 Daltontas: 78, 159
 Daltonvaardigheden: 183
 Daltonvisie: 178, 185, 189
 Daltonwerkgroep: 39, 221, 222
 Debateren: 163
 Democratiseren/ democratie: 109, 114, 161
 Dialoog: 109, 163
 Ouders: 39
 Doelenboekje: 145, 179
 Doelenbord, -posters: 179
 Doelgericht werken: 87, 88, 179
 Doorgaande lijn: 204
 Doorgaande lijn: 38
 Echie: 61, 187
 Education on the Dalton Plan: 18, 20, 21
 Eerstehands en tweedehands kennis: 63
 Effectiviteit, efficiëntie: 26, 35, 36, 64, 120, 121, 122, 125
 Eigen doelen van kinderen: 87, 157, 179
 Eigenaarschap (leraar): 67
 Eigenaarschap, student voice: 20, 21, 38, 39, 78, 95, 142, 143, 144, 145, 161, 176
 Eight Years Study: 34, 154
 Emancipatie: 69, 156
 Emerson: 16
 Ervaring, ervaringsleren, proefondervindelijk, experience (levensecht): 21, 60, 62, 63, 66, 73, 115, 116, 117, 134, 136, 165, 238
 Evalueren (formatief, summatief): 191, 192, 193, 194
 Evidence-based: 88
 Evidence-informed: 88, 136
 Excellente school: 37, 38, 39, 40, 41, 231
 Executieve functies: 65
 Experimenteren: 20, 21, 22, 61
 Expressie: 171, 172
 Fantasie: 63
 Fasenonderwijs: 214
 Fearless Human being/ mensen met lef: 35, 41, 50, 88, 96, 170
 Fearless teachers: 45, 68, 79
 Feiten (leren) checken: 161
 Fixed mindset: 65, 141
 Fouten maken: 14, 21, 65
 Freedom: 21, 33, 90, 93, 95, 101, 121, 128, 238
 Functies van onderwijs: 75
 Gelegenheid: 137, 181, 182, 196, 197
 Gemeenschap(szin): 90, 107
 Gepersonaliseerd leren/ -onderwijs: 65, 136
 Gevoelige periode: 139
 Go forth unafraid: 17
 Golden circle (Sinek): 46, 47, 48
 Groep 3: 207
 Groeps- of samenwerктаak: 28, 112
 Groepsdoorbrekend werken: 110, 114, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216
 Groepsvorming: 110
 Groot-Brittannië: 27, 28, 29, 79
 Group problem solving: 163
 Growth mindset: 65, 141
 Handelingswijzers: 151
 Heterogeniteit van leeftijd: 31, 204, 2010, 211
 House: 106, 173
 Identiteit: 91
 Ik-doelen: 169
 Incidenteel leren: 142
 Instructie (expliciete en directe): 66, 111, 117, 136, 137, 144, 152, 181, 182, 183, 184, 197, 198, 204, 214
 Interaction of group life: 21, 90, 105, 121
 iSelf: 65, 103
 IVIO: 239, 240
 Japan: 24, 27, 28, 29
 Jewish Girls School: 31
 Jonge kind: 131, 133, 134, 135
 Kernwaarden: 33, 37, 66, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 120, 122, 135, 152, 156, 158, 169, 170, 231
 Keuzevrijheid: 135
 Kijkwijzers: 169, 229, 230
 Kindbeeld: 53

- Kindcentra: 206, 207
 Kinderwetje: 75
 Kohnstamm: 30, 31, 239
 Kritiek op dalton: 79, 80, 81
 Kunstzinnige vakken: 170, 171, 172
 Kwalificeren: 75, 76, 104, 123, 155
 Lab time: 73, 106, 124, 126, 127, 205, 210
 Learnification: 75, 88
 Lectoraat vernieuwingsonderwijs,
 Vernieuwend Onderwijs: 37
 Leerkuil: 65, 141
 Leerstofjaarklassensysteem: 24, 76, 77, 204
 Leraar als onderzoeker: 70
 Leraar (rollen): 67, 69, 113, 175
 Leraar (persoon): 69
 Leren (leren)/ leren op z'n daltons: 57, 59, 60,
 64, 66, 100, 131, 136, 137, 140, 141
 Lerende organisatie: 224, 225
 Liberty/ liberation: 90, 93
 Liefde: 67
 Lock step teaching: 34, 204
 Losser klassenverband: 30
 Lynch: 30, 31
 Maatschappij: 39, 48, 55, 56, 57
 Mammoetwet: 32
 Maria Montessori: 16, 17, 24, 27, 28, 74
 Meepraten en meebeslissen: 41
 Mensvisie, mensbeeld: 48, 49, 51
 Methode(materialen): 146, 184, 185, 207
 Moral education/ moreel handelen, morele
 gemeenschap: 50, 56, 57, 77
 Motivatie: 59, 60, 62, 107, 136, 139, 141
 Narratief: 168
 NDV: 31, 32, 71, 90, 91, 101, 230, 231
 Negatieve vrijheid: 94
 New Educational Fellowship: 24
 New York Dalton School: 25, 27, 28, 34
 Nieuwsgierigheid: 61, 67
 Noodzaak: 62
 Normalisatie: 96
 Nursery: 134
 Nut: 62
 Nutsrapport: 31, 32
 Observeren: 193
 Onderwijsachterstanden: 76
 Onderwijsbehoeften: 195, 196, 197
 Onderwijsconcept: 34, 37
 Onderzoeken: 61
 Ononderbroken ontwikkeling(sproces): 64,
 76, 204, 205, 209
 Ontdekken: 61, 134
 Ontwikkelen: 57, 59, 66
 Ontwikkelingslijnen:
 97, 101, 104, 168, 169, 205
 Oordeelsvorming: 57, 162
 Oordelen (leraar): 70
 Opbrengstgericht werken/ scientific
 management: 25, 26, 35, 120
 Optimisme: 55
 Ordenen en zingeven: 165, 166
 Ouders: 234, 235, 236
 Pacificatie: 30
 Parallelliteitsprincipe: 203
 Passend onderwijs: 64
 Pedagogisch medewerker: 223, 224
 Pedagogisch tact: 70, 177
 Pedagogisch(e) klimaat, opdracht/
 ontmoeting: 57, 107, 175, 176, 177
 Pedagogische paradox: 94, 109
 Periodetaken: 152
 Personaliseren: 142
 Personalistische pedagogiek: 30, 63
 Persoonlijke ontwikkeling: 228
 Persoonlijkheidsontwikkeling: 49, 52, 53
 Persoonsvorming, persoonsvormend onder-
 wijs: 36, 37, 49, 52, 54, 56, 123, 131, 133, 134,
 154, 155, 156, 157, 161, 179
 Perspectief nemen:
 118, 162, 163, 166, 167, 168, 176
 Peter Petersen: 74
 Plan-, keuze-, taakbord: 148, 150
 Plannen/ planningsgesprek:
 150, 151, 152, 158, 180
 Plans: 25
 Portfolio: 145, 152, 170, 179, 194
 Positieve vrijheid: 94
 Principes: 33, 169
 Professionaliteit/ professionele autonomie,
 ruimte: 45, 69, 70, 175
 Professionele identiteit: 46, 47, 48
 Psychologische basisbehoeften: 54
 Reflectie(vaardigheden): 22, 38, 66, 88, 114,
 115, 116, 117, 118, 119, 120, 128, 135, 141
 Reflectiecyclus: 119
 Reflectietaal: 118
 Reformpedagogiek (progressive school):
 18, 23, 24, 25, 41, 205, 237
 Revitaliseren: 34, 35, 124, 154, 242
 Rosa Bassett: 27
 Ruimte: 188, 189
 Samen leren: 112
 Samenwerken, coöperatieve werkvormen,
 coöperatie: 66, 104, 108, 109, 111, 114,
 128, 206
 Scholing dalton: 40
 School: 48, 71, 72, 73, 74
 Schoolse doelen: 156, 179
 Schurend onderwijs: 141
 Self-determination theory:
 54, 62, 63, 98, 107, 140, 141
 Self-government: 28
 Situationele bepaaldheid: 100
 SMART: 180
 Sociaalpedagogisch concept: 34, 36, 37, 44,
 237, 240
 Sociale vaardigheden, competentie: 107, 108
 Socialiteit, socialiseren: 75, 76, 104, 105, 107,
 155
 Spelen: 57, 58, 66, 135, 136
 Stay out of the way: 22, 68, 195
 Streatham County Secondary School: 27
 Subdalton: 31, 110, 204, 205
 Subjectificatie: 53, 54, 75, 76, 104, 156
 Swift: 16, 130
 Synthetic education: 21, 68, 154, 164
 Taken, assignments: 21, 32, 68, 145, 146, 147,
 148, 149, 153
 Talent(ontwikkeling): 97, 158
 Team/ teamteaching: 39, 40, 220, 212
 Theory of mind: 211
 Toets: 182
 Toewijding: 67, 177, 178
 U.S.S.R.: 28, 29
 Uitgestelde aandacht: 104
 Unitonderwijs: 214
 Vaklokken (laboratories): 16, 21, 31, 73, 106,
 126, 188, 214
 Vakmanschap: 69
 Veiligheid: 133
 Verantwoordelijkheid: 54, 57, 66, 91, 92, 93,
 94, 95, 96, 97, 99, 103, 156
 Verbeelding: 63, 139, 140
 Verborgen curriculum: 142
 Verleiden: 67
 Vertrouwen: 67, 69, 91, 95, 128, 133
 Vertrucificering/ verkunstelijking: 35
 Verwondering: 56, 63
 Virtuositeit: 69
 Visie(bloem): 44, 46, 47, 49
 Visitatie(commisatie), visiteurs: 37, 39, 40, 230,
 231
 Voldoening: 62
 Volgen van ontwikkeling: 131, 190, 191, 194

Volksonderwijs: 30
Voor- en naschoolse opvang: 208
Voorbereide omgeving: 78, 134, 186, 187
Voortgezet onderwijs: 207, 208
Vorming: 57, 58, 59
Vrije tijd: 74
Vrijheid in gebondenheid en vrijheid
en verantwoordelijkheid:
66, 81, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 99
Vrijheid van onderwijs: 30, 92
Waarheid: 162
Weerstand: 54, 75
Wereldoriëntatie: 164, 165
Workflow: 125, 138, 139
Zelfontdekkend leren: 100
Zelfredzaamheid: 98, 101, 135, 206
Zelfregulatie/ zelfsturend leren:
65, 66, 98, 101, 102, 103
Zelfstandigheid: 66, 97, 98, 99, 100, 101, 102,
103, 104, 128, 206
Zelfverantwoordelijkheid, zelfverantwoorde-
lijke zelfbepaling: 93, 102, 103, 143

René Berends (1955) was werkzaam als docent Nederlands aan de Academie voor Pedagogiek en Onderwijs van Saxion Hogeschool in Deventer. Hij is onderzoeker in het lectoraat Vernieuwend Onderwijs en was als (dalton)opleider betrokken bij opleidingen en begeleidingstrajecten binnen het (traditionele) vernieuwingsonderwijs. Hij is member of the Board bij Dalton International.

Hilde-Marie van Slochteren (1977) was docent pedagogiek-onderwijskunde aan de Academie voor Pedagogiek en Onderwijs van Saxion Hogeschool en vooral werkzaam als daltonopleider. Vanuit die rol was zij betrokken bij verschillende opleidingen, netwerken en begeleidingstrajecten binnen het daltononderwijs.

Vera Otten-Binnerts (1979) is bestuurslid van de Nederlandse Dalton Vereniging (NDV) en werkzaam als daltonopleider aan de Academie voor Pedagogiek en Onderwijs van Saxion Hogeschool in Deventer. Zij is tevens onderzoeker in het lectoraat Vernieuwend Onderwijs en als daltonopleider betrokken bij opleidingen en begeleidingstrajecten binnen het daltononderwijs.

Een leraar wordt een daltonleraar en een school een daltonschool als er gewerkt wordt vanuit een daltonvisie. En je bent een goede daltonleraar en een goede daltonschool als die eigen daltonvisie op een effectieve en efficiënte manier wordt gerealiseerd. Dalton: L E F ondersteunt teams, individuele leraren en pedagogisch medewerkers bij het zich bewust worden van de eigen daltonvisie en helpt om die eigen visie door te ontwikkelen. Het boek biedt ook praktische ideeën om een onderwijspraktijk te realiseren die gestoeld is op zo'n daltonvisie. Met andere woorden: in Dalton: L E F worden de 'why', 'how' en 'what' van het daltononderwijs besproken. Het gaat daarbij om breed persoonsvormend onderwijs dat geïnspireerd is op het gedachtegoed van Helen Parkhurst, waarbij kinderen leren om mee te praten en mee te beslissen over het eigen leren en over het onderwijs dat daarvoor ingericht moet worden. Want een stem krijgen in de eigen ontwikkeling levert kinderen ervaringen op om uit te groeien tot een 'mens met lef'.

Saxion Progressive Education
UNIVERSITY PRESS

